

Könyv Bács-Kiskun művelődéstörténetéről

Gila János: Közszínterek, krónikák

Szakmai körökben bizonyára érdeklődés kíséri majd azt a könyvet, amely a budapesti Napkút Kiadó gondozásában jelent meg a közelmúltban az alábbi címmel: *A művelődési otthonok története Bács-Kiskun megyében*. A szerzője Gila János, aki mint tanár, népművelési előadó, majd csoportvezető, valamint az országos hírű Erdei Ferenc Művelődési Központ alapító igazgatója, majd a moziüzemi vállalat első számú vezetője volt. Így csaknem fél évszázados sokoldalú szakmai gyakorlat és tapasztalat van mögötte. Az utóbbi évtizedben mint nyugdíjas, művelődéstörténettel foglalkozik; megírta és megjelentette az Erdei Ferenc Művelődési Központ történetét, majd a nemzetközi tekintélyű, rangos Duna menti folklórfesztiválok történetét. E céltudatos és tervszerű munkálkodás folytatása e mostani, kétszázötven oldalas kötet, melyben a sok-sok forrásanyag, dokumentum, személyes élmény, értékes adatokat tartalmazó helytörténeti kiadvány, valamint megannyi írásos emlékezés kapott szerepet, gazdagította a művet.

A szerző négy terjedelmes fejezetre osztotta be a könyvét: a huszadik század második fele négy évtizedének, az ötvenes, hatvanas, hetvenes és nyolcvanas esztendeinek kulturális, közművelődési törekvéseit, mozgalmait és eseményeit taglalja, következetesen időrendi sorrendben, mindvégig ragaszkodva tényekhez s az adatok pontosságához. Sajnálatos, hogy terjedelmi okok miatt csupán jelzésszerűen, a sokrétű folyamatokból kiragadva említhetünk meg néhány, szerintünk lényeges és érdekes dolgot sorjázó évtizedek törekvéseiből és eredményeiből, s természetesen a fel-felbukkanó gondokról és gátló tényezőkről is.

A személyi kultusz éveiben – a későbbi időszakok művelődési törekvéseket és formákat tekintve mai szemmel nézve sokszor meglehetősen kezdetleges, naivnak tűnő mozgalmakat, szokásokat ismerhetünk meg így utólag. Ez „proletkultus” szemlélet ránk kényszerítésének az eredménye volt. Törvényszerűen alakult ez így, amikor az úgynevezett „lenti” érdekeket és igényeket szinte teljesen figyelmen kívül hagyva valósággal mindent „odafönt” eszeltek ki, döntöttek el és írtak elő, különféle utasításokban,

rendeletekben és irányelvekben, hatását elemezve – beszámol róla, hogy milyen öröndetes változás következett be a művelődési otthon hálózatban a városi, falusi, s a tanyai emberek kulturális életében. S ez a változatosság, színesedés és gazdagodás az 1956-os forradalom után – jórészt éppen annak hatására – tovább folytatódott. És érdekes módon a továbbra is záporozó „fenti” utasítások ellenére is az élet realitásai, a helybeli igények és lehetőségek érvényesültek. Újabb és újabb művelődési otthonok épültek, újak és a régiek bővítésével, és a tárgyi feltételek mellett változott, többnyire javult a tartalmi munka színvonala is, miközben a lakosság körében fokozódott az érdeklődés. Feléledtek sok helyen a régi szokások, a helyi hagyományok. A régebbi, úgynevezett „nagytermi” szemlélet kezdett hátraszorulni, szaporodtak és megteltek étellel a kisebb létszámú, kevesebb helyet igénylő sajátos igényű kis csoportok helyiségei. Am ez érthetően sok helyen nem ment könnyen, hiszen sokfelé elégtelenek voltak az anyagi erőforrások. Így gyakran akadozott az ellátás, szegényes volt a berendezés, hiányoztak a kellékek a jó munkához. Ennek ellenére éledeztek a szakkörök, klubok, egyre többet hallattak magukról az öntevékeny művészeti csoportok, a hagyományörző amatőr együttesek, kedvükre próbálhattak és szerepelhettek az énekesek, zenészek, táncosok, bábosok, fafaragók, rajzolók és festők, kézimunkázók stb. Olykor találkozókat, versenyeket rendeztek, egyre többször alkalmuk volt szerepelni közönség előtt is, miközben táncos multságokat, alkalmi névnapi, szüreti stb. bálokon szórakoztak. Szélesedett az ismeretterjesztő előadások, tanfolyamok, munkaakadémiák és szabadegyetemek témaköre. A régebbi, rájuk erőltetett politikai foglalkozások, előadások száma csökkent, jobban odafigyelhettek már arra, ami a lakosságot, a látogatókat érdekelte, a figyelmüket lekötötte. Egyebek mellett egészségügyi, irodalmi, történelmi, földrajzi előadásokat, utazási élménybeszámolókat tartottak. A tanyavilágban, ahol szegényesebbek voltak a feltételek, a helybeli iskolákat felhasználva az ismeretterjesztő előadásokat a nagyobb érdeklődés reményében filmvetítésekkel kötötték össze.

Gila János a könyvében mindvégig szakszerű, tárgyilagos és hiteles képet fest az egész megyére kiterjedő népművelési – majd később közművelődési – hálózat szerterágazóan sokirányú munkájáról és szemléletes módon számol be a kísérletekről, a népművelési hivatástudattól átfűtött lelkes munkásairól, akik meglehetősen alacsony honoráriumért, sőt olykor anélkül, minden fizetség nélkül, önzetlenül szorgoskodtak egy szerintük szép ügyért.

Ezzel kapcsolatban el kell mondani, hogy a szerző nem titkolt szeretettel és lelkesedéssel ír – személy szerint is megnevezve őket – az áldozatos munkát végző népművelési szakemberekről. Ezúttal csupán néhányuk felemlítésére van lehetőségünk, olyanokéra, akiknek a neve az egész megyében, sőt a megyehatáron túl is ismert lett. Ilyen volt például Kiss Pál Kaskantyún, Angeli Mátyás Császártöltésen, Dulity Tibor Bácsalmáson, Horváth János Tázláron, Farkas P. József Dunavecsén és Kiskőrösön, Nagy Györgyné, Font Sarolta és Bense József Kecskeméten, Bánáti Tibor Baján, Alföldi Albert Hajóson stb.

Nagyon érdekesek a kötetnek azok a részei, amelyben a szerző alaposan leírja azt a rendkívül sok munkával járó folyamatot, amelyen át a már említett népművelésből magasabb szintű közművelődés vált. És ezzel összefüggésben azt a nagy és előremutató átalakulást, amely az „egytermes” házaktól a szép, tetszetős, tágas és remekül felszerelt nevelési és művelődési központig, a népművelési tanácsadó intézményéig és a megyei-járási szakfelügyeleti rendszerig terjedt, kiterjedt. Ami által a hálózat tekintélyessé vált, igazi rangra emelkedett.

E kényszerűen szűkszavú ismertetés végéhez érve röviden igyekszünk felsorolni Gila János

könyvének legjellemzőbb vonásait, mondanivalóit az alábbiakban:

1. Röviden felvázolja a tárgyalt időszak művelődéstörténeti előzményeit.

2. Elfogulatlan, tárgyilagos képet igyekszik festeni a dogmatikus időszak ellentmondásos viszonyairól, a művelődési otthon mozgalom kialakulásáról, kezdeti időszakáról.

3. Az 1956-os forradalom politikai elemzését, értékelését mellőzve kitér annak a művelődés alakulásával kapcsolatos szerepére.

4. A könyv egymásra épülő négy fejezetében kitűnően érzékelteti a lineáris fejlődést, hangsúlyozva a népművelésben dolgozók elhivatottságát, értő és áldozatos munkáját.

5. Elemzi az értékes tartalmi munkához szükséges tárgyi feltételeinek, pénzügyi alapjainak, fedezeteinek szükségességét és milyenségét, valamint a mindenkor személyi állomány, személyi ellátottság helyzetét.

6. Hangsúlyozottan teret kap a műben az összefogás szükségessége – tanácsok, téeszek, ipari üzemek stb. –, a várható sikerek érdekében.

7. A sok melléklet, kimutatás, összehasonlító táblázat és korabeli dokumentum, képanyag stb. érthetőbbé és meggyőzőbbé teszi a Bács-Kiskunban úttörő munkát, ugyanúgy, mint a rendkívül gazdag, eligazító jegyzetanyag.

Legvégül e rövid dolgozat végén, érdemesnek tartjuk a „szakma” kiválóságának, Vitányi Ivánnak, a kötet előszava írójának egyik gondolatát idézni a témával kapcsolatban:

„A magyar közművelődés története fontos része nemzeti történelmünknek. Fontos, mert egy olyan küzdelmet mutat be, amely mindig a társadalom, a nép, a nemzet legszelesebb és legnemesebb értelmében vett érdekekért folyt, sokszor szerény körülmények között.”

Varga Mihály

A könyvkritikai rovat megjelenését

a Magyar Szak- és Szépirodalmi Szerzők és

Kiadók Reprográfiai Egyesülete támogatja.